

РІЗДВЯНА НІЧ

опера коміко - лірична
в IV ДІЯХ і 5 КАРТИНАХ

ЛІБРЕТТО М. СТАРИЦЬКОГО.

МУЗИКА М. ЛИСЕНКА.

Накладом тов. „Руска Бесіда“.

ЛЬВІВ.

З друкарні Товариства імени Шевченка!
під зарядом К. Беднарського.

1890.

2012

В. 2702

РІЗДВЯНА НІЧ

КОМІКО-ЛІРИЧНА ОПЕРА

В ІУ ДІЯХ і 5 КАРТИНАХ.

ЛІБРЕТТО ЗЛОЖИВ

М. СТАРИЦЬКИЙ

МУЗИКА

М. ЛИСЕНКА.

ЛЬВІВ.

З друкарні Товариства імени Шевченка
під зарядом К. Беднарского.

1890.

070к

ДІЄВІ ЛЮДЕ:

- КОРНІЙ ЧУБ — богатий козак, удовець.
 ОКСАНА — дочка Чубова.
 СОЛОХА — вдова, гожа баба; вважають за відьму.
 ВАКУЛА — її син, коваль і маляр.
 ПАЦЮК — старий запорожець.
 ГОЛОВА — кум Чуба, чоловік лінивий, байдужий.
 ПАНТЕЛИМОН НИКИХВОРОВИЧ — дяк; худий
 і тонкий, з маленькою кіскою.
 ОДАРКА — подруга Оксани.
 МАРУСЯ }
 КАТРЯ } дівчата з одного села.
 ІВГА }
 ГРИЦЬКО — товариш Вакули.
 ТКАЧИХА }
 ПШОРТУНИХА } лайливі баби.
 ПАРУБКИ, ДІВЧАТА — колядники.

Діється на селі, першого дня різдвяних свят, — сто
 літ тому назад.

Збірка М. С. ВОЗНЯКА

ЛВІВСЬКА БІБЛІОТЕКА
 АН УРСР
 № И 36 467

И. 23539

Д І Я І

Картина 1.

Хата Чуба, доволі пишно вбрана. Всюди висять рушники, вінки і всяке добро: на переді на стіні зеркалацьце: насупротив — добра скриня; просто — двері вхідні, ліворуч — в кімнату. На покуті на сні стоїть вузвар з кутею. Просто на кону — стіл, заятий скатертиною; на столі — фляшка горілки і ковбаса.

ВИХІД І.

Чуб, Голова, далі й Оксана.

ЧУБ. В новій хаті у дьяка
Ти не був ще, куме, й досі?
Є! Ходім! Там вишняка
Смикнемо!

ГОЛОВА *(на бік)*. Ну, то й по Солосі!
(до Чуба).

Та чи не пізно? Уже ніч...

ЧУБ. Чорт не зібє з пантелику!

ГОЛОВА *(на бік)*. Як би єго збутись з пліч?

ЧУБ. Глянь, як місяць повний вид свій
Виставля!... Е! Що за біс?

ГОЛОВА. Що таке? — Нема нічого.

ЧУБ. То-бо-й то пак, що нема!
 ГОЛОВА. Тобі-ж чорта тра якого?
 ЧУБ. Місяця!
 ГОЛОВА. Де-ж він?
 ЧУБ. Кат-ма!

Оце зник перед очима,
 Мов вхопила сатана!

ГОЛОВА. Ну, нема, то й не ходімо.

ЧУБ. Як? Тобі і це дарма?

ГОЛОВА. Міні що? Аби — до дому!

ЧУБ. Треба-ж втручитись було
 Тут якомусь ще лихому?
 Щоб йому не довелось
 Зрана випити й горілки!

ГОЛОВА (до себе). Єго б треба налякать.

(до Чуба.)

Не кому — це чорту тільки
 Такі каверзи вчинять;
 Оце ім бач повтинають
 Цеї ночі всім хвости:
 Так вони в-останнє й грають...
 Що-ж робити?

ЧУБ.

ГОЛОВА. Що? Спать лягти...

Прощавай! Піти до хуґи.

ЧУБ. Ні, не можна так. Ходім!

ГОЛОВА (на бік). Од цього уже катюги
 Не одчеписся зовсім.

ЧУБ (до кімнати). Гей Оксано!

ОКСАНА (ізва дверей). Чого, тату?

ЧУБ. Так оце я, дочко, йду;

(коло дверей.)

Ти-ж гляди, не кидай хату,

Щоб бува яку біду
Не спіткати: тепер свято...

(за дверей.)

ТА ПИЛЬНОЙ ВОГНЮ!
ОКСАНА (в дверях кімнати.) Чи-ж я пак маленька?

ЧУБ.

Воно так-то...

Але все гляди!... Прощай!

(Виходить з Головою.)

ВИХІД 2.

Оксана, а далі Вакула.

ОКСАНА (провішиви до дверей).

Слава Богу! Пішов тато, —
Просторніша стала й хата!
Незабаром і коляда
Сюди буде, — як я рада!
А впадає як до мене
Парубоцьтво те шалене!
І чого я ім здалася?
Хиба Пріська, Дарка, Гася
Не хороші? Та чи мало
Тих красунь у нас настало?
Так вони ж неначе п'яні:
Ну, — Оксани, та й Оксани!
А ще надто той Вакула...
Чим его я приманула?

* * *

Ох, така ж моя доля,
 Що єдина в батька доня:
 Маю воли і корови,
 Ще й до того чорні брови!

—

Дарма ходиш, козаче,
 Дарма плачеш, небораче:
 Не на то вже я здалася,
 Щоб з тобою понялася!

—

Та яке ж міні діло,
 Що тебе я уразила?
 Мушиш мати більше гарту,
 Бо моргнула тільки з жарту!

—

Ой, лихо! На бік хлопці —
 Я в гаптованій сорочці,
 І в наместі, і в коралях,
 Бо тепер я справжня краля!

—

Таки ніде правди діти,
 А люблю я піддурити;
 Тепер тільки й моє свято —
 Поки заміж не віддато!
 Ні! завязати світ собі ще рано:
 Та й парубки якісь у нас плохі...
 Один коваль, немов міні коханий,
 Так батько-ж мій щось на єго лихий!

(Підчас сих слів чути здалека коляду.)

Хор колядників (на улиці).

Ой, радуйся, земле,
 Син Божий народився.
 Чи дома, дома,
 Бідная вдова?
 Славен еси!
 Славен еси, наш милий Боже,
 На небеси!

ОКСАНА (разом).

Ох, лишенько-лихо! На селі коляду
 Уже почали!
 А я тут крутюся, та й не приберуся...
 Коли-б не зайшли?
 Що б міні надіти, аби погарніти?
 Все не до лиця?
 І чого всім людям здумалося мати,
 Ніб хороша я?

Кому-ж до вподоби
 Ці брови, ці очі,
 Що ясні, як зорі,
 Що світять серед ночі.

І що за краса в тім,
 Що ніс як струнина,
 Що чоло — мов папір,
 А щічки — калина!
 Ой як веселенько,
 Ой як приятенько,
 Ой ту мені погуляти.

І коса ся довга —
Зовсім не до речі,
Неначе гадюка,
Спадає на плечі;

(Відхилившись трохи від зеркала, з запалом.)

Єі можна злякатись
Як спаде до стана.
Коли придивитись,
Я — просто погана!
Ой як веселенько,
Ой як приятненько,
Ой ту мені погуляти.

(Вакула входить.)

ВАКУЛА *(про себе.)*

Дівчино, рибчино,
Краса — чарівниця:
Над моім серденьком
Ти певна цариця!
Чи є хто на світі
З душею живою,
Кого б не взяла ти
Своєю красою!

ОКСАНА *(разом.)*

Кого ж до серденька
Горнути, тулити,
Кого тим коханем
Палким напоїти?
О! певне, од щастя
Й себе не спочує...
Вогнем мене палить,
На смерть зацілує.

ВИХІД 3.

Оксана і Вакула.

ОКСАНА *(зуздівши Вакулу жахаєсь).*

Ой! злякав як! Чом підкрався?
Чи не хочеш кочерги?

Всі метці ви : зараз в хату,
Аби батько за поріг!

А що скриня? Чи готова?

ВАКУЛА. Скінчу зараз після свят...

Коли б відала ти тільки,

Який дав я їй доклад?

Єх! Яке поклав залізо,

Розмалюю як її!

По червоному пак полю

Будуть квітоньки ясні...

Ну, не сердься-ж, моя зоре;

Глянь ласкаво, як колись!

Дай на тебе подивитись!

ОКСАНА. Хто ж боронить? Подивись!

ВАКУЛА. Ох, яка-ж ти прехороша!

Вмер би тут, закам'янів, —

Все-б дивився, та дивився!

ОКСАНА. Справді?! Одже ошмелів!

ВАКУЛА. Серце! Дай хоч поцілую!

ОКСАНА. Зась! Чого ще забажав?

Геть! І руки, мов залізо, —

Певно в сажу мене вбрав!

ВАКУЛА. Ні, не любить: їй все жарти,

Я-ж мов дурень навісний.

ОКСАНА *(красуючись перед зеркалом)*.

Правда пак, що твоя мати

У нас відьма?

ВАКУЛА. Що міні

І до неї, і до тата,

І до цілої рідні?

Ти у мене — й батько, й мати,

Все, що в світі найлюбійш!

ОКСАНА. Поріднюсь, коли мій батько
Візьме матір за себе...

ВАКУЛА. Цего годі!

ОКСАНА. От побачиш.

Де-б оце мої дівки
Забарились?

ВАКУЛА. Бог з ними!

ОКСАНА. Чом? А прийдуть парубки...

Підуть лясн в нас та басы,
Буде реготу, сміху!

ВАКУЛА. Так тобі пак втішно з ними?

ОКСАНА. Як признатись щиро вже —
Веселіще, ніж з тобою!

(На бік.)

Мов окропом облила!

Ой, хтось стукнув! Тікай з хати,

Щоб ще слава не пішла...

Я сховаюсь до кімнати,

Та возьму і каганця...

ВИХІД 4.

Вакула і Чуб.

ВАКУЛА (дивлячись у слід).

Оттак усе б їй жартувати,

Неначе кішка заграє!

Чого б не дав я, щоб дізнати,

Що там на серці в неї є?

Кого коха вона? Чи шкода

Їй хоч на кришечку мене?!

Е! ні! кепкує вона, горда,

Та серце шарпає моє!
 Я їй не варт за підкову...
 Чого ж тривати тут мені?

(Щось стукнуло.)

Хтось крадеться!... О! стукнув знову!...
 Чи не коханець її!?
 А!! коли так, — не діждеш, брате,
 Щоб на сміх дався я тобі!
 Коли б тільки мені зізнати,
 Хто ходить тут? Хто ворог мій?

(Чути стук.)

Єго б побачить рад я дуже:
 Ех, дався-б я тобі в знаки!

(Стає коло дверей.)

А ну, посунься, милий друже,
 Скоштуй ціві ти руки!!

(Засукує рукава.)

ВИХІД 5.

Ч у б і В а к у л а.

ЧУБ *(кравупись.)*

Ну, та й збилає зразу хуртовина!
 Сказано, й глянуть не дає очима...
 Що дяка? Як почало водити,
 І кума десь згубив к лихому,
 Трохи був вже із села не вийшов...
 Думає так, що пропаду,

Хвалити Бога, що ще хоть допхавсь до дому!
Оксано, Оксано!

ВАКУЛА.

Чого треба?

ЧУБ.

На-те?

Добре помиливсь я, — це не моя хата,
Бо коваль не зайде до мене!

ВАКУЛА.

Ій Богу,

Цей міні пройдисвіт перебив дорогу!

Ох, не дарма серце ние та тріпоче!

ЧУБ.

І до кого-б швендяв тут він серед ночі?

Чи не до Левченка?... Добре добре—знаю!

Молодиця!!

ВАКУЛА.

Хто ти, я тебе питаю?

ЧУБ.

От, присікавсь! Певне паний...

Не признаюсь, хто такий!

Та це, пане-господарю,

Я прийшов на колядки.

ВАКУЛА.

Негідник! Певно до Оксани!

Ех, рука в мене лиха!

Іди к бісу!

ЧУБ.

Що-ж ти пхаєш?

Краще далі од гріха!

Оце водить! Де-ж ці двері?

Чи й коваль це? Може той...

Не при хаті... Свят, свят з нами!

Де-ж ці двері?

(Зачінає і звалює кочерги).

ВАКУЛА.

Так ти й досі тут, очмано?

Іди к бісу ж! Оттуди!

(Пхає в двері)

ЧУБ

(з надвору). Потривай же, чортів сину, —

Не втечеш ти од біди.

Я знайду і далі справу
На таких головачів!

ВАКУЛА. Світе! Це-ж Оксанин батько!
Що ж тепер я учинив?

ВИХІД 6.

Оксана і Вакула.

ОКСАНА. Що тут за гармидер. А! це! ти ковалю,
Бавися по хаті з кочергами з жалю?

ВАКУЛА. Не рви мого серця, не смійсь наді мною,
Убий мене краще своєю рукою,
Бо далі терпіти, боліти — не сила!

ОКСАНА. Та чим-же, козаче, тебе я вразила?

ВАКУЛА (*з запалом співає*).

Як буря у лісі дуби нагинає,
Оттак те кохане мене знемогає;
Аж рве моє серце до смерті-загину;
Его ти струїла недобра дівчино!
Куди не піду я, чи в день, а чи в ночі —
Печуть мене, ріжуть знадні твої очі;
До кого промовлю, на кого не гляну —
Одно тільки й бачу — дівчину кохану!
Кохаю, кохаю й кохати все буду:
Моя ти цариця до віку, до суду!
Промов же словечко ласкаве вустами,
Умру коло тебе, поляжу кістками!!

ОКСАНА (*на бік*).

А він таки гарний! Аж сяють ті очі!

(*до Вакули*).

І на щоб казати таке серед ночі?
Аж страшно!

ВАКУЛА. Оксано!

Невже я не любий?

ОКСАНА. Та деж там! Ще й дуже!

ВАКУЛА. А підеш до шлюбу?

ОКСАНА. Хоть зараз... Та геть-бо! Он слухай, дівчата
Сюди йдуть співати.

ВАКУЛА. Не випущу з хати;

Без глуму скажи бо: Подай хоч надію!

ОКСАНА. Оце! З цим шаленим нічого не вдію!

Чого це так нагло! Пусти бо!

Ну-ж, годі!

(До коляди.)

Спасибіг дівчата! Ходіт до господи!

*(Впродовж остаточної розмови дівчата за вікном
колядують.)*

Хор *(дівоч.)*.

Ой дивнее народженне Божого Сина,
Єго же днесь породила дїва Марія,
Спородила Йсуса Христа пречиста Пані,
Ой іще-ж ми не знаємо Божої тайни!

ВИХІД 7.

Вакула сам.

ВАКУЛА. Смійся, смійся! Я і сам пак

З себе посміюся..

Де я розум заподів свій,

Що я тут діблюся?
 Ну, не любиш — Бог з тобою —
 Буде й наше свято!
 Є ще в нас на Україні
 Козачок багато!
 Та і що, сказать, Оксана?
 От, свята та Божа!
 Ще яка там господиня
 З неї вийде гожа?
 Кинуть зараз, піти з хати, —
 Поки є ще воля!

(Побачивши Оксану.)

Ох, яка ж тільки хороша!
 Скрута моя, доля!

ВИХІД 8.

Оксана, Вакула і дівчата-колядниці.

Х о р (дівоч.).

1.

Чи дома, дома
 Бідная вдова?
 Славен еси!
 Славен еси,
 Наш милий Боже,
 На небеси!

2.

Немає дома —
 Пішла до Бога.
 Славен еси!
 Славен еси,
 Наш милий Боже,
 На небеси!

3.

Що ж вона діє
 Золото віє!

Славен еси!
 Славен еси!
 Наш милий Боже,
 На небеси!

4. Славен еси!

Славен еси,

Що одвієчки — Наш милий Боже,

На серіточки: На небеси!

ОКСАНА. Спасибі, спасибі! Чого забарились?

ДІВЧАТА. Та поки ще, знаєш, упорались дома...

ОДАРКА. А де-які може й од гурту одбились:

Параски немає. Устина окроме

Пішла десь...

ОКСАНА. Знаю! вже знаю!

ОДАРКА. Єге-ж, до Миколи!

А ми були перше пішли до Солохи;

А там як завіє! Ну, знаєш, ніколи

Далєбіг з роду я так не злякалась.

МАРУСЯ. А я таки трохи,

Трохи що не впала!

ХОР. Так, так, так! трохи! трохи!

ДІВЧАТА. Всі в ростіч від хати!

МАРУСЯ. Та цит! Тут Вакула! А то-ж єго мати!

ОДАРКА. Ох, ненько! (до Оксани.) А чого-ж він у тебе суворий?

ОКСАНА. От ви єго чім звеселить: може хворий?

ДІВЧАТА. Вакуло, Вакуло!

Чого ти сумуєш?

Хиба ж ти не бачиш,

Хиба ти не чуєш,

Що ми за тобою,

Як миші за салом?

ВАКУЛА. Та гетьте, кажу вам! Не лізьте! Тобі мабуть мало

Самій глузувати? Других напустила?

Прощай же! (Иде.)

Завіса спадає.

ВІДСЛОНА П.

ВИХІД 1.

Парубки, колядники, дівчата.

ПАРУБКИ (*один з торбою: другій з зіркою*).

Ходив, походив
Місяць по небу, —
Славен еси!
Славен еси,
Наш милий Боже
На небеси!

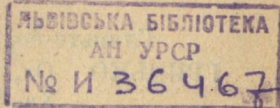
Ой ходім, зоре,
Де Господь живе, —
Славен еси!
Славен еси,
Наш милий Боже
На небеси!

Кличе, покличе
Зорю з собою —
Славен еси!
Славен еси,
Наш милий Боже
На небеси!

Що Господь живе.
В пан-хазяїна, —
Славен еси!
Славен еси,
Наш милий Боже
На небеси!

Хор дівчачий (*чутки оддалеки*).

Ой співали три янголи,
В небо летючи,
В ясну зорю оповивши,
Христа несучи.

ДЕ-ЯКІ ПАРУБКИ.

Будьте здорові з святим вечером!!
Дай Боже на той рік діждати!

ГОЛОСИ (з вікна.) Спасибі! Дай Боже!
Не поцурайтеся!

(Подають пироги й инше.)

МІХОНОША (бере до торби.)

На початок і це добре.

(Ці всі репліки идуть тимчасом, поки дівчата співають).

ВИХІД 2.

Тіж і Оксана.

О К С А Н А (входить).

Щось не видко Вакули. Може він образивсь? Я таки єго вже надто дратувала... Вже аж жалко! Таки мене мов той бісик крутить... Ні, не покине, зроду не покине! Не так горять єго очі!

ГРИЦЬКО (з реготом вибігає на перед).

Ха, ха, ха, ха!!

ПАРУБКИ і ДІВЧАТА.

Що се, що се ти, чого ти Грицьку?
Гляньте-бо, чи не здурів?

ГРИЦЬКО. Ох, та це згадав я штуку... — яку?
Ха, ха, ха! Та то у рів
Впав таки наш писар...

ПАРУБКИ і ДІВЧАТА.

Ха, ха, ха! Ото сміху!...

ГРИЦЬКО. „Що ви робите?“ питаю,
— „Місяця либонь шукаю!“
Та ще і маца по снігу!

ПАРУБКИ і ДІВЧАТА.

ГРИЦЬКО. Ха, ха, ха! Наклавсь, як треба!
Де-ж, кажу, він? На землі?
Адже-ж він нам світить з неба?

„Є! світив. Як узяли
В апанаса грать чортяки...
Так він ну, бра, танцювати,
Аж поки не впав з гори!“

ГУРТ. Смиконув, знать, кварта три

ГРИЦЬКО. Та ще... ха, ха, ха! Рачкує

Щоб ото таки знайти...
„Вкрали певно“, репетує,
„Чи Солоха, чи чорти!“

ОКСАНА. Годі вам вже про Солоху, —

От на зуби впала всім!

ГРИЦЬКО. Про одно ще тільки нишком
Роскажу.

ГУРТ (*обступає на ліво его*).

Ну, ну ходім!

ВИХІД 3.

Тіж і Вакула.

ВАКУЛА (*сумний, осторонь*).

Парубків усе, бач, слуха
Та жартує з ними. Ну,

І невже ції Оксани
 З своїх думок не зжену,
 Й не подужаю до віку
 Свою долю навісну?
 Так і тягне, так і тягне —
 Не втечеш ції біди!

ОДАРКА. А! Вакула!

ПАРУБКИ (*зуздрівши*).

А, здоров, здоров,
 Приставай мерщій сюди
 Та ходім колядувати!

ВАКУЛА. Ну, сьогодні й без мене...

ОКСАНА. Та не сердься-бо Вакуло!
 Без тебе буде смутне
 Наше й свято.

ГУРТ. Що за див?

ОДАРКА. Чи, козаче, не про тебе
 Оцю пісню хто зложив?

ГУРТ. А ну, ну! Яку — побачим!

ОДАРКА. Ой на дубі листя січется,
 Козаченько з туги аж гнется:
 Та дівчина лиха
 Доведе до гріха!
 Гей, згинь ти, моя доле, —
 Залю медом своє горе!
 Най музика стогне, грає,
 Козаченька звеселяє!

ГУРТ. Так, справді, на бік горе!
 Нехай вина меду льється море,
 Най музика стогне грає, —
 Козаченька звеселяє!

- ОДАРКА. Кину, каже, горду дівчину :
 Та повіюсь геть на чужину,
 На богацтво моє,
 Та чи мало тих
 Ласих оченят!
- ГУРТ. Куди кинсь на базар —
 Не коштовний товар!
 Добре, козаче, ти єси зробив:
 Не пропадати-ж ізза чорних брів?
- ОДАРКА. Ох, і горенько-ж, як погляну,
 По чужих кутках я зівяну;
 І красу мою всю
 И бровенята зносю,
 Ей! горя незгорюю,
 Піду краще потанцюю,
 Потанцюю, усміхнуся,
 З козаченьком окрутнуся,
- ГУРТ. Так справді моя зоре,
 Що там плакати, на бік горе,
 Чобітками, підківками,
 Покепкуй над ворогами.
- ОДАРКА. Ой козаче мій чорнобровий,
 Купи мені корсет шовковий,
 А коли нескупий черевички купи,
 Та ще й золоті.
- ГУРТ. Ой чи с'як, ой чи так,
 Це не дівка а козак,
 Є черевички в неї непрості,
 Мало ще! Она бажає ще й золоті.
- ГРИЦЬКО. За таку наприклад дівчину
 Та чого-ж я, братці, не скину?
 И кису, і жуван —
 З нею й так буду пан!

} або замість попереднього:

Ех, усе пропадай —
Мене тільки кохай!

ГУРТ. Ну, та й Одарка—козир дівчина!
Варт черевичків не таких вона!

ОКСАНА. А в тебе, Одарко, справді
Нові черевики;
Які-ж гарні ще й з золотом,
Хоч і на музики!
От, щаслива, що є кому
Тобі купувати;
Мині-ж бідній, безталанній
Нема що й гадати!

ВАКУЛА. Не тужи, моя рибчино, —
Та такі Оксані
Я доскочу черевички,
Яких чортма й в пані!

ОКСАНА. Ти? Достанеш? Я й забула
Про тебе, ей-Богу!
Подивлюсь я, чи й надіну
Ще на свою ногу!
Хиба б тільки від цариці
Черевички й взяла!

ГУРТ. Ну, й Оксана! Ну, й Оксана!
Ач куди махнула!
Ха! ха! ха, ач куди махнула!

ОКСАНА. Як, що ти мині здобудеш
Чарські черевики —
Оттоді-то вже, Вакуло,
Я твоя на віки!

ГУРТ. Ха, ха, ха, ха! Ци ви чули,
Завдала задачу!

ВАКУЛА. Ти смієся, ти глузуєш
Наді мною бачу!...

ОКСАНА. Присягаюсь перед миром,
Слова не зломаю;
Достань тільки черевики, —
Щиро покохаю:
Тоді зараз хоч до шлюбу
Веди за рученьку...

ГУРТ. Ха, ха! А ну лишень до цариці
Вдарся, коваленку,

ОКСАНА. Чи достанеш? Як за те я
Обійму кохано!

ВАКУЛА. Не драгуй бо, не жартуй бо
Так з огнем, Оксано!

ГУРТ. Гей, ходім колядувати —
Час давно до — до діла!
Гей, рушаймо! Ну тай дівка,
Ну тай насмішила!

ОКСАНА (*идучи*). Памятай же — черевики,
Що взува цариця!

ГУРТ. Ха, ха, ха, ха. Бодай тебе —
От, так вигадниця!

(*Идутъ.*)

ВАКУЛА. Не здолаю, не здолаю —
Нема більше сили!
Чого-ж вона така гарна?
Боже ти мій милий!
Іі очі, іі речі
Рвуть, шматують, палють
Моє серце... Над собою
Й волі вже не маю!

ОКСАНА *виходячи (здалека)*.

Від цариці черевики,
Памятай, козаче!

ГУРТ. Ха, ха, ха! Ну тай метку

Завдала задачу!

ВАКУЛА. Е, ні! Досить! Час скінчити:

Нитку увірвали...

Душу к чорту в ополонку

Й поминай, як звали!

(Вибігає несамовитий).

Завіса спадає.

Д І Я ІІ.

Хата Солохи — простора, порожнювата. В однім кутку здоровий житін і ковальські причадали. В другім кутку лежить три здорових лантухи; один з вуглем.

ВИХІД 1.

Солоха сама.

СОЛОХА.

Оце! Чи видано, який гармидер в хаті!
Мов не святки! Буцім не приберала!
А все Вакула той! Наляпа, набруднить,
Ще натаска мішків своїх, струменту...
Заставлю витаскати на плечіх, постривай!
Хоч підмести-б! Ху, утомилася!
Не та вже стала я! Літа мої хороші
Минають вже... а з молоду дівчина,
Яка з мене була — хороша та вродлива,
До всіх моторна, сказано, — вогонь!

Було пройду по селу,
Вже і юрба за мною;
Той шапку зняв, той віта,
Той маха рукою...

А я собі, мов не я,
 Мов не добачаю;
 Усміхнуся з рукава
 До кого вже знаю!

Ой гоп! було таки того дива,
 Наварила і я колись меду-пива,
 Нашкварила, напружила того сала —
 Хлопців гарних годувала, частувала!

Ех! Нажилася я, аж весело згадати!
 Знали Солоху навкруги!
 Постаріла... Дарма! Ми ще й тепер до хати
 Привернемо, — хай мліють вороги!
 От Чуб — вдовець та й дука ще багатий:
 За єго, думонька така,
 Хоч зараз-би я згодилась до шлюбу,
 Коли-б тільки Вакула нас не звів:
 Він закохавсь у ту Оксану коху...
 Ой, стука хтось!

ВИХІД 2.

Солоха і Голова.

ГОЛОВА. Ну, тай хуга! Кум в заметі
 Десь застряв, — а ми до вас:
 Одігрійте, моя пані,
 Та попотчуйте чим нас!

СОЛОХА. Дуже рада. Ну, сідайте-ж,
 Пане Голово! Я вам
 Піднесу таку...

(Вибігає.)

ДЯК. Влемли сладосная Солохо!
 СОЛОХА. Лізьте бо в лантух! мерщій!
 ГОЛОВА. А як?
 Чи не тісно там?
 СОЛОХА. Лізьте,
 Бо і двері висадит дяк!
 ГОЛОВА. Ой чуба прикрутили!

ВИХІД 3.

ДЯК. Довголіття, здрава, миру
 Й благоденствія, мій раю!
 СОЛОХА. Дяка вам... а що на дворі?
 ДЯК. То-єсть світа преставлення!
 У мене сьогодні мала
 Бути беседа: Свербиніс,
 Голова, Чуб, і Дерипун,
 Знаменитіший басиста...
 Но стихії возбранили!
 Мню, що к луччому сіє, бо
 Кинуть я возмог храмину
 Й побрести до вас у хугу,
 Ліпото моя, Солохо!
 СОЛОХА. Ну, спасибі.
 ДЯК. Уповаю —
 Мзду за подвиг получить!
 СОЛОХА. Що се ви? А ще письменні!
 ДЯК. Мзда? То сіріч надгорода,
 Велиліпная Солохо!
 Уділіть-же ви рабові
 З многих сладостей — єдину!
 СОЛОХА. Не второпаю вас, дяче,
 Я сегодня.
 ДЯК. О, сосуде

Искусительний! Хитруєшь!
 О, избранныя Солохо,
 О, владичице моя!
 Ощаслив хоч вельми трохи
 Дні моєго битія!

Без тебе блужу я де-то;
 Без тебе — усюди мла:
 От, неначе „в руці літо“ —
 Моє серце ти взяла!

О внемли, як тя кохаю —
 Ти для мене цілий мир!
 Титло серця, путь до раю
 И душі мові клир!

СОЛОХА *(на бік)*. Разманіживєсь як медяно,
 Оцей капосний бабій!
 Ач, мизерне та погане,
 А до патоки й собі:

(До дяка.)

О, я знаю вас незгірше —

Язиком солодите:
 Пошукайте яку иншу,
 Щоб повірила на те!
 И чого-б мене кохати,
 И здалась-би на що я?
 Коли з боку, в власній хаті,
 У вас жінка є своя?!

ДЯК. *(Разом.)* СОЛОХА.

О, не рци про ню і слова, Я не вірю в ваше слово,
 Бо нечтит сіх серце уз: Щоб приміли полюбить:
 Ваші щічки, ваші брови Коли ви уже готові
 Їго взяли на мотуз! Свою жінку обдурить!..

Але зімність ваша губить! І мене яким ви робом
 А в писанні гріх за се! Полічили за плоху?
 Бо хто мнозії возлюбить, Ви-ж письменні, вам би
 Тому проститя усе! сором
 Підбивати до гріху?

О, кушино золотая, Та й яке там злато в мене
 Всі єсьми твої раби; І яка там купина?
 Дай испити з чаші рая, Втиште серденько шалене,
 Миро сладосне люби! Бо я вдівонька сумна!

ДЯК. О, пошто, мовляйте й досі,
 Не отверзете молення?

СОЛОХА. Одчешітє! Що вам треба?
 И яке в мене там злато?

ДЯК. Очеса мої вбачали!

(Бере за рукав.) А що се в вас, Солоха велеліпна?

СОЛОХА. Як що? рука!

ДЯК. А це...

Що це у вас, Солохо многоцінна?

СОЛОХА. Хіба не бачите? Ну, — шия і дукач.

ДЯК. Дукач? Хе-хе! А там бо, нижче трохи,
 О, благовонна!

(Хтось стукає.)

Ой, ой! Боже мій Солохо,
 Ой стороннее лице!
 Добродітельна вдовице —
 Погибоста я оце!
 Ваша добрість... як глаголет
 У писанні... глава...
 Ох їй Богу! стука, стука!
 Куди хочеш, заховай!!

СОЛОХА. Лізьте в лантух!

ДЯК. Ох, як Іона —

В чрево китове!

СОЛОХА. Та ну бо швидче,

Мов на злість сьогодні.

Ох і лихо моє, — Чуб !!

ВИХІД 4.

ЧУБ.

Ну, здрастуй Солохо! Мене й ти не ждала?

Може я перешкодив? Ач, клятий...

(Кривиться з болю.)

СОЛОХА. Та чим? Бог з Вами.

Ви гостем що-дня дорогим у мене!

ЧУБ.

А може ти часом збрехала і бавилась з ким тут.

СОЛОХА. *(набік.)*

Пропала зовсім! Невже він підслухав?

(Голосно). Та що ви? Й казати таке гріх.

Хіба я до кого, крім вас...

ЧУБ.

Хе-хе! Либонь знаю... а ти вже й стогнати!

Ну скиньже, ой обережнійш здіймай.

СОЛОХА. Ох, що там?

ЧУБ. Та той навісний,

Чи то пак спину на печи я спік.

Хоч би ти допомгла.

Ну дайже горілки.

Післав Бог годину,
 Мабуть і горлянка з морозу засхла.
 О тож як схопилось, Солохо,
 Од разу аж пальці подубли!
 Як збило, знялось, кажу.

ГОЛОС. Одчини бо, Солохо!

ЧУБ. Там щось грюкоче.

СОЛОХА. Напасть, рознесло их мов з казу!
 Хтоб же це! Хіба мій син...

ЧУБ. Хто, Вакула? Щоб під млин
 Затягли єго чортяки,
 Щоб поснідали ним раки...

Заховай мене туж мить
 Тут, Солохо... Щоб набить
 На єго мерзеній пиці

Пухирі, завбільш з кониці!

СОЛОХА. Ох, куди-ж сховати вас?

ЧУБ. Куди хочеш!

СОЛОХА. Хіба в лантух?

ЧУБ. А! Бодай тебе зза ранку
 Попошкварили нераз?

ВИХІД 5.

ЧУБ. Ох, ох! Як тісно!

ДЯК. Обозріти б на хвилину!

ЧУБ. Клятий сину!

ДЯК. Ох, убогий дух смятеся!

Аз, як в пеці отроча!

ГОЛОВА. Ой ніяк не повернесся!

ЧУБ. Що зо біс там чха?

ВИХІД 6.

ХОР (*дівчат*). Ой радуйся...

КАТРЯ і МАРУСЯ. Здорові тіточко з святками!

СОЛОХА. Спасибіг. На тобі як раз,

А я оце до твоєї мати була зібралась.

МАРУСЯ. Ну, а ми до вас

Коляду складчину зробити.

СОЛОХА. Як раз до чмиги!

Що робить? На цей раз вибачайте квіти!

Вже краще инде де зайдіт.

МАРУСЯ. Ні бо, лебідочко, будь ласка;

Ми не нашкодимо пустіт.

СОЛОХА. Та яб раднійша,

О так біда, збулася й розуму.

Струмент Вакулин тут тепер у хаті,

Він ще розсердиться.

МАРУСЯ і КАТРЯ.

Е, про Вакулу то байдуже нам!

СОЛОХА. Та всеж, он бачте мішки,

Та ще набруднено тут дуже,

Ось погуляйте ви дівки

А яб тим часом все приборала.

КАТРЯ. Та тут живе щось.

МАРУСЯ. Звір якийсь.

СОЛОХА. Не знаю, може то собака.

КАТРЯ. Ох, чи не скажена.

ДЯК. Гав, гав!

КАТРЯ. Чортяка сюди, тут дідько сам.

СОЛОХА. Ну, тепер в світ за очі й мені!

(*Виходять*).

ВИХІД 8.

ОКСАНА. Нема, нема ніде Вакули...

Що, як задумав він страшне?

О, він такий, одважний, чулий.

А як любив, кохав він мене!

Я винна, я, все нехтувала, —

Кохане сміхом привітала!

Не-вже він за жарти

Безвинні, дівочі —

Зміня мої брови,

Зміня мої очі!

На уста чужії,

На щічки ворожі?

Дожить до такого

Не дай міні Боже;

Тоді моє серце

В розлуці загине!

О, ні! мій Вакула

Мене не покине!

Я, справді, сувора,

А він пак горює...

Звела миленького

Що й себе нечує,

Згубила на віки

Своїм гордуванем,

Лихо в світі, горе тяжке

З щирим закоханем.

О ні! Мій Вакула

Себе не спочує.

Нехай вже зненацька
Хоч раз поцілує.

Я гляну на єго,
Веміхнуся кохано...
Чи вже-ж він над мене
Ще знайде Оксану?

Ні, тоді напевно
Себе не спочує...
Нехай мене тільки
Хоч раз поцілує!

І спалахне зразу
Серденько гаряче:
Не втечеш від мене,
Мій любий козаче!

Я гляну на єго,
Веміхнуся кохано —
І буде незмінно
Твою Оксана!
Як тебе тогди
Я буду миловати,
Зроблю я віночок
Круг твоєї хати;
Не втечеш любий мій, коханий,
Не покинеш ти свої Оксани.

ВИХІД 9.

Оксана, Одарка і дівчата.

ОДАРКА. У яким мішку чорти тут.
ДІВЧАТА. Гень, гень у тім.

ОКСАНА. Тю, тю, на вас.

Що такого?

ОДАРКА. Розв'яжімо!

ДІВЧАТА. А як ще укусить нас.

ОКСАНА. Що лякаєтесь, ось, я зараз...

ДІВЧАТА. Ой, собака є в мішку...

ОКСАНА. Так біжіть за парубками,
Хай дручком забють мерщій.

ОДАРКА. Я коцюбу, а ти другу, —
Вже дізнає ласки хорт!

ДЯК. Ой, не бийте: їй же Богу,
Не собака я!

ОКСАНА і ОДАРКА. Свят, з нами
Та це дяк! Ха-ха!!

ДЯК (*вилазить.*)

Аз злополучний, згляньтесь, випустіт з біди.

Ох спасибі!

Аки з мертвих я возстав...

Поратуйте мене, нозі! (*Виходить.*)

ОДАРКА. Наче заєць почухрав!

ОКСАНА. От, побігти-б розказати!

ОДАРКА. Єж там сміху буде!

ОКСАНА. То біжім!

ЧУБ (*з мішка*). Розв'яжіт мене! Тривайте!

ОКСАНА. Лихо! Хтось сидить ще в тім!

(*Чуб вилазить.*)

Батько!

ОДАРКА.

Дядько?

ЧУБ.

А то, хто-ж би!

Славну штуку я вчинив?

Намудрив... Ну, клята баба!
 Добре вас спізнали ми:
 Що не лантух, то й людина
 В неї тут, немов в тюрмі...
 Розв'яжіть лишень третій —
 Не без дядька буде й там!

ОКСАНА. От оказія!

ЧУБ. Цікавий

Знати я, який тут крам?
 Ну, добродію, вилазьте,
 Вибачайте за слова,
 Бо не знаю, як по батьку
 Величати... Голова?!

ЧУБ. Це куме, ти! И Голова туди-ж!

ГОЛОВА. Повинно... холодно на дворі?

ЧУБ. Морозець є. Будь ласкавий, скажи,
 Чим чоботи ти змазуєш шкапові?
 Чи дегтем пак, чи смальцем... Хоч тікай!

ГОЛОВА. Ні... дегтем краще... Ну Чубе! Прощавай!

(*Виходить.*)

ЧУБ. Що я питаюсь? Є, годі, відьмо клята, —
 Не доведеться більш коверзувати!

ВИХІД 10.

ТКАЧИХА. Тітко, тітко! Чи ви чули.

Що Вакула утопивсь?

ШПОРТУНИХА. Не втопився, а повісивсь...

ТКАЧИХА. Бреше, бреше, — утопивсь!

ЧУБ. Тю на вас! Хто?

ОКСАНА. Хто, скажіть!

ТКАЧИХА. Та Вакула-ж!

ОКСАНА. Ой!

ЧУБ. Оксана!

Бог з тобою! Годі, цить!

ОДАРКА. Та не вір ім!

ОКСАНА. Я згубила!!

ЧУБ. Що ви брешете!

ШПОРТУНИХА. Ні не я

То ця паниця бреше.

ТКАЧИХА. Ти сама панице.

ШПОРТУНИХА. Хто докаже? Ти панице!

ТКАЧИХА. А не до кого, як до тебе...

ШПОРТУНИХА. Баньки вирву тобі в раз!

ЧУБ. Гетьте, капосні плетухи!

Завелися, — я тут вас!!

ВИХІД 11.

ЧУБ. Годі, годі, доню: не давайся тузі, це брехня
[єдина!...

А що як повісивсь? Шкода християнина!

Хай тобі за все вже Бог святий прощає.

Був коваль, маляр був... а тепер немає...

ОКСАНА.

(Вибігає наперед кону і ламає руки.)

Ох, й я нещасна! Що-ж я учинила?

Що своє кохане тай занастила!!

Я-ж тільки хотіла од єго втаїти —
А тепер зосталась сиротою в світі!

ОДАРКА.

Ой, не надривай-бо, сестро, себе рвяно!
То ще люде брешуть: він живий, Оксано!

ЧУБ (*до себе*).

Бідна моя дочко! Й щастя не діждала!
Я й не знав, щоб єго так вона кохала!

ОКСАНА.

Ні, умер! Єго нам більше не видати;
Очи ніч закрила в свої чорні шати!
Ох, поліг мій милий, ох поліг коханий!
Більш не усміхнется до тієї Оксани,
Що єго за щирість сміхом уразила!
Доле-ж моя, горе! Що-ж я наробила?!

ОДАРКА (*на бік*).

Бідна, безталанна! За ті жарти, сміхи
Виплачеш ти очи од журби й од лиха!

(*До Оксани.*)

Та не рви-бо серця собі, сестро, рвяно;
То ще люде брешуть: він живий Оксано!

ЧУБ (до себе).

Як-же мині шкода тебе, дочко любо!
Хто-ж тут більше винен? Сам ти старий
Чубе!

На свою дитину не вважав і трохи
А одно, — мов дурень, швендяв до Солохи.
(Махає рукою і хутко иде геть.)

Завіса спадає.

Д І Я ІІІ.

Стара, якась хімерна хата, по стародавньому вбрана. Кругом широкі лави килимами вкриті: по стінах оружжя і всяке запорожське убране; на полицях дорогі кубки і різне начиня. Одні двері вхідні, а другі менші до хижі. На столі цілий жбан меду и два кубки.

ВИХІД 1.

Пацюк сам.

ПАЦЮК (*змурив, як ніч, не мід.*)

Ні! не залльєш ти, старий Пацюче,
Медом лиха: не таке пекуче! (*Підперєє голову.*)
Чи тобі не впадало в вічі,
Скласти сиву голову не в Січи,
А де-небудь в жида з сивухи?
Чи ти серце, сподівалось скрухи, —
Пережити ой Січ, нашу неньку?
Що-ж то буде, як оте серденько
Вирвуть, виймуть з нашої України?
Безталанна вже на вік загине!
І тепер-от, — старшина панує,
Та в кренацтво гне свого-ж брата...

І нема вже духу одсіч дати,
 Мов померли, не живі ці люде!..
 Ох, шукаю, виглядаю всюди,
 Чи ще можна товариство мати?
 Та не знаю, де єго й шукати?
 Все дрібнота... От, — хіба Вакула?
 Ёму-б можна в Січ за осавула,
 Коли-б тільки удалось піймати!...

(*Чути стук.*)

Хто-б це грюкав до моєї хати!]

(*Входить Вакула.*)

ВИХІД 2.

Пацюк і Вакула.

ПАЦЮК (*до себе*). О! до речі!

ВАКУЛА (*боляько.*) До твоєї, пане господарю,
 Милости...

ПАЦЮК. Що-ж саме?

ВАКУЛА. Не у гнів оце тобі сказати,
 Кажут ти з чортами за пів брата..
 Дай пораду до моєї згуби,
 Бо міні тепер хоч чорту в зуби!

ПАЦЮК. Добре кажеш; чую річ козачу!
 Яке-ж лихо? Розкажи, — побачу.

ВАКУЛА. Мого лиха не розкажеш другим:
 Переїло воно серце в вугіль,
 Сушить мозок... тягне до загину!
 Покохав я зіроньку-дівчину;

Так вона-ж... тоді моєю буде,
Як-коли Вакула їй здобуде
Од цариці черевички...

ПАЦЮК.

Брате!

І не сором це тобі казати!..
Оттаке у вас, панове, горе?
Бабське лихо!! А на чайки в море
Вже забули! Чи мабуть, шаблюки
Боїтеся більш узяти в руки!
Вам-би тільки аби шкура ціла, —
До України так нема й діла?
Тут находить час її сконання,
А ти пнесья до бабів з коханєм?!
Геть, нікчемо!

ВАКУЛА.

Ти не лай ся дуже:

Бо і тобі не змовчу пане друже!

ПАЦЮК.

Горе, горе, діти!

Не таких-би козаків нам треба!
Не всміхнется більше сонце з неба!
Не зведеться вже країна млява,
Не вернется запорожська слава!

(З запалом.)

Озовіться, діти, діти!
Ще не схаменулись?
Чи склепились ваші очі,
Чи уста замкнулись?

—

Чи упали дужі руки
Од журби й несили?
Чи вже більше кров козака
Не ворухить жили?

Батьки трупом полягали
 За Україну милу...
 Полягали й здобували
 Славу та могилу!

—

А що діти, то не й дбають
 Про свою родину!
 Стару матір покидають
 У тяжку годину.

—

Була хмара зза Лимана,
 Наступає друга:
 Ох, і швидко вже не буде
 У нас батька — Луга!

—

Зажурилось товариство,
 Не зна, що чинити?
 Та послало до цариці:
 Милости просити!

—

Ото горе! — не твого!..
ВАКУЛА. Я не чув про цеє!
 Деж они всі? У цариці?
 Що-ж она на тее?

ПАЦЮК. Невідомо!

ВАКУЛА.

Одже, душно!

(Показує на серце).

Тут ти всицав палу...
 Серце рветься, серце нись,

За родину з жалю...
 Полетів би, так не сила,
 Кинути дівчину,
 Черевички, чи сира могила,
 Без Оксани мені жить не сила!

ПАЦЮК. Викинь з думки ти свою дівчину! —
 Помірай, як маєш, за родину!

ВАКУЛА. (*З чувством.*)

Твоє серце, певно, з мала
 Ще коханя не зазнало!
 Чи світились о півночі
 Тобі зіроньки дівочі?
 Чи серденько-ж твоє мліло,
 Як рука в руці тримтіла?

ПАЦЮК. Що там згадувать, мій сину!
 Не така темер хвилина!

ВАКУЛА. За те щастя, моя зоре,
 Зараз кинувся-б я в море!

ПАЦЮК. Чи козак ти? Здерж серденько, —
 Памятай про славу й неньку!

Памятай козаче, —

Памятай, памятай про славу й неньку!

ВАКУЛА. Як тополя, як калина,
 Моя красная дівчина.
 Як зоря на небі зрана,
 От така моя Оксана!

ПАЦЮК. (*Разом.*)

Памятай свою, козаче, ти родину,
 Що дорожча над дівчину!

Поратуй їй честь і славу,
Незабутнюю, криваву!

ВАКУЛА. Ні, без неї, без зазулі,
На сім світі я небулий.
І без сили, і без волі,
Як билина тая в полі!

ПАЦЮК. Не вважає він на мене,
І не чує, — мов шалене!

(До Вакули.)

Не до мислі тут дівчина,
Як зове тебе Україна.

(З серцем.)

Чортма пуття з такого бабія!
Иди з очей!!

ВАКУЛА. А черевики?

ПАЦЮК. К бісу!!

ВАКУЛА.

А! так? Ну пропадай тепер моя душе, —
У прорубь!... Ти-ж будь проклятий до віку!

(Біжить до дверей.)

ПАЦЮК *(до себе.)*

Мож справді він ще нагодує раки.
(До Вакули.) Гей стій! *(До себе.)* Великий
гріх християнина
До згуби дать! Як би так,
Хоч на хвилину його спинить!

Не кидай так господу :

Перше випемо, а там собі — хочь в воду!

ВАКУЛА. (*люто.*) Сміялись ще?

ПАЦЮК.

Тю, тю! скажений!

Та вислухай! (*На бік.*) Хоч-би чим одурить!..

А?! Черевики є у мене од туркені...

Підкинути-б та добре захмелить!

(*До Вакули.*)

Ну, вже — на чорті, чи на крилах птиці,
А черевички будуть від цариці!

ВАКУЛА (*в нестямі.*)

О?! Справді?! Не зведеш?!

ПАЦЮК.

Я ще не зводив зроду,

Тра викликать чортяку ізпід споду,

Для тебе вже! Подай той жбан з полиці!

(*Вакула з жахом подає.*)

Тепер як раз братерство у цариці, —

Туди й лети! (*На бік.*) Як вицеш з цього жбана,

То полетиш під лаву!

ВАКУЛА. (*оглядаючись.*) А жупана

В мене нема?

ПАЦЮК.

А, справді... Ось убрane!

(*Здіймає.*) Втягай мерщій. Я приготую дане

Тим часом тут.

ВАКУЛА (*одягаючись.*)

А там-же, що почати?

ПАЦЮК.

(Щось сипле у кухоль, наливає з жбана і гріє на каганці; з кухля вибухає полум'я).

До гурту стань, і як почнуть прохати,
То ти й собі навколюшки впади,
Та й проси...

ВАКУЛА.

Щоб не було біди?!

ПАЦЮК.

Не бійсь! (Дивиться на него.) Чи ба? Який
козак ні-вроку!
Шаблюку — ген! ще причепи до боку...
Тепер, як слід... І трунок вже готовий!

(Подєє кухоль.)

ВАКУЛА (не бачучи).

Оттам я думаю, там хати прездорові?
А бакану-ж то!

ПАЦЮК (підносить кухоль.)

Швидче пий міні!

ВАКУЛА (оджажнувшись).

Що там таке? Питво якесь чортяче?
Пекельний гріх!!

ПАЦЮК.

Ха, ха, ха, ха! Козаче!
Ти-ж думав як? — І Богу, й сатані?

Топитись біг, тепер назад одлинув!
Оттак кохавш ти свою дівчину?!

ВАКУЛА (*вириває кухоль.*)

Для неї — все! І в пекло кинусь рвано!
Чи чуєш ти, що я чиню, Оксано?

Для тебе я навіки запродавсь!
Покинув все, — товаришів, родину,
Од неї одступивсь в таку тяжку годину:
І Бога в небі одцуравсь!

(*Випиває разом.*)

ПАЦЮК (*на бік.*)

Тепер гаразд: не вийдеш певно з хати!

ВАКУЛА.

(*Хапається за голову і за груди.*)

Отрута! Тут пече!

ПАЦЮК.

Нема чого лякатись, —
Так треба! (*На бік.*) Пересниш ти, брате,
тільки дур!

(*Вакула кидається по хаті і хоче вибігти в сіни.*)

Та потривай! (*Заступає.*) Я вийду до кімнати,
Щоб там тобі чортяку осідлати!

(*Виходить і засуває двері.*)

ВИХІД 3.

Вакула сам.

(**ВАКУЛА** *(слівце падає на стіл.)*)

Гуде!... В очах огонь.. На мозок наче мур
Який наліг!... Нічого не вбачаю...

О!! це вже смерть!... За тебе поміраю!

А? чорт?... По душу вже? Тривай:

Неси мене... ти перше... в рай,

А там... уже... Ух! високо як!...

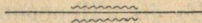
(Спадає на стіл як мертвий.)

Задня стіна підіймається до гори стиха. З початку туманіє а далі прояснюється така картина:

Величезна химерно-роскішна саля; в кінці стоять запорожці; їх сиві голови схилені під тяжкою думою. На переді стоїть Вакула, а проти єго величчя жіноча постава; за нею кілька пишновбраних персон, а трохи позаду якийсь прислужник держить на золотій таці черевички.

Картина зникає, і з'являється на порозі Пацюк з черевичками; він навспинячки крадеться до Вакули.

Завіса тихо спадає.

Д І Я І V.

Подвіре Чуба. Крутом гарні повітки комори ближче причілок хати.
Далі сельський краєвид; дерева в поморозі й снігу. Починає свитати, а далі сходить сонце.

ВИХІД 1.

Оксана, Одарка и інші дівчата.

ДІВЧАТА (*оточують Оксану*).

Не вмивайсь дрібними,
Не тужи Оксано:
Може ще й коханець
Повернеться рано!

ОКСАНА (*ламає руки*).

Дівчатонька, лебідоньки. —
Жаль ваги не має:
Упустила голубонька,
Та вже й не піймаю!
Упустила, не впустила, —
Геть сама одбила:
А тепер лежить він в полі,
І стуливши крила!

ДІВЧАТА. Не тужи сестрице,
 Не вбивайся з горя:
 Ще твоє вернеться,
 Усміхнеться доля!
 ОКСАНА. Не вставати поки й сонця,
 Скошеній травиці,
 Не видати вже дівчині
 Козаченька в вічі!
 Не слезами, дзвінким сміхом
 Я его струїла;
 А тепер вже нас зєднає —
 Заступ та могила!

(Падає на груди Одарки).

ВИХІД 2.

Ті-ж і Чуб.

ОДАРКА. Не змивай очиць журливо,
 Ластівко кохана:
 Ій-же Богу се нагали
 Оті баби з-пяна!
 Чи не знаєш Шпортунихи,
 А хоч-би й Ткачихи?
 Наплетуть вони, що разом
 На вбереш в три міхи!

ЧУБ *(виходить з слів з початку. Разом з Одаркою.)*

Не вгаває й на хвилину,
 Надрива серденько:

Бачу, звів мині дитину
Бісів коваленко!

(До Оксани.)

Годі, дочко, надриватись;
Не впада дівчаті
Так за хлопцем побиватись
Ще й при батьку в хаті!

ОКСАНА (вхопившись). Де Вакула, тату, тату?
Чи знайшли хоч трупа?

ЧУБ (ласкаво). Та не взяли єго кати, —
Ще ногами тупа!

ОКСАНА (радісно). О?! живий ще?
ДІВЧАТА. Живий ще пане-дядьку!
Роскажіть, здорові!

ЧУБ. От, цікаві! Певно з чарки,
Десь сопе у рові.
Не турбуйтеся! Не загине:
Годі сумувати! (Весело.)
От, заклич колядників ти
До своєї хати;
Та вточи горілки, вина,
Чи вишнівки й меду:
На те Бог нам і святки дав,
Щоб збіраць беседу!

(Оксана дає ключі дівчатам; де-які виходять до хижі.)

А щоб вас не турбувати
Піду до Грицька я,
Бо вже й ніч свята минає
Чорти-батька-зна-як!

Прощайте-ж! Ну, Оксано, —
Годі, кажу, годі!

(*Виходить.*)

ВИХІД 3.

Т і - ж б е з Ч у б а.

ОКСАНА. Ні! ніхто не бачив п'яним
Ще єго в пригоді! (*Журно.*)
Ох, навіщо радісенько
Стукнуло серденько?
Не прогляне більше сонце
До мене любенько!

ОДАРКА. Ти ще й досі не забула...
Усему в міра:
Не продасть душі Вакула, —
Що він за невіра!...
Та чого-ж ми тут самі?
Так не в свято й свято!

ОКСАНА. Не до того...

ДІВЧАТА. Свят, свят з нами!
Регіт коло хати! (*Чути стук.*)
Цитьте, в двері наче грюка?

ДРУГІ ДІВЧАТА.

(*Вносять кухви з горілкою, медом, пивом і
т. инше.*)

Наші повернули!!

ОКСАНА.

(Схотившись за груди.)

Ох, як серце мое стука
Зза того Вакули!

ВИХІД 4.

Ті-ж і Парубки, за ними й Вакула.

ПАРУБКИ. Гей! жвавіш, веселіш,
Ви милесенькі!
Вже Вакула вернувсь,
Та й живесенький!

ОКСАНА. Ой Вакула?

ОДАРКА. Де він?

ДІВЧАТА. Не казали ми —
Все брехня?

ПАРУБКИ. Ну й гульня
Піде Святами!

ВАКУЛА *(вбігає.)* Ох, Оксано!!ОКСАНА *(хитається.)* Ти живий?

ВАКУЛА. Моя вірная!
Черевички привіз
Від цариці я!

ОКСАНА *(одхиляє їх.)*

Ні, не треба, й без їх
Мині весело!

ВАКУЛА. Доле, шастя!!... Тепер
Гуляй все село!

ДІВЧАТА. Гляньте, гляньте, які
Черевичечки!
Золоті, аж горять, —
Невеличечкі!

ПАРУБКИ і ДІВЧАТА.

Певно ніжка взува
Іх царицина...
Де-бо, справді, здобув,
Роскажи ти нам?

ВАКУЛА. Чудо-диво таке
Мині трапилось,
Що й у сні
Пак кому марилось!

*(Усі, цікаві, оточають Вакулу навколо. Біля
єго Оксана.)*

Я простягся був сховати
Горе під водою...

ОКСАНА. Ох! не згадуй, серце вяне:
Я всему виною!

ВАКУЛА. Ні, голубко! То призводить
До всего лукавий;
А поміг Бог гору взяти,
Ще й здобути слави!
Так простягся.. а це — зразу,
Мов мене штовхнуло:
А чому до Пацюка ти
Не підеш, Вакуло?

- УСІ. А то, справді, характерний
Запорожець в ката:
Усіма чортами певно,
Вміє заправляти!
- ВАКУЛА. От прихожу; од страху
Мене аж зварило:
Сидить Пацюк, а на стільці
Перед ним барило.
Сидить Пацюк над барилом,
Думоньку гадає,
Та мед-вино червонеє
Поставцем кружляє!
- ПАРУБКИ. Є! тай добрі запорожські
І життя, й звичаї!
- ДІВЧАТА. Й вам такого забажалось?
Так коли-ж — гультаї!
- ВАКУЛА. Уклонивсь я Пацюкові:
„Помагай-бі?“ кажу;
А він тобі — хоч-би слово,
Тільки глянув враже.
Я до єго: „Сякий-такий!
„Поможи в пригоді:
„Вези мене до цариці!“
А він каже: „Годі!
„Побабіли вражі діти!
„Де ваш дух козачий?
- УСІ. Отто добре, за „магайбі“
Так тобі оддячив!
- ВАКУЛА. Як почав же лаять, ганить!
Я хотів вже й з хати, —
Так тоді він схаменувся
Й каже міні: „Брате!
„Не тікай-но! Дам пораду, —

„Стало тебе шкода;
 „Визву чорта! Зварю трунку.
 „А чи вицеш?“ — „Згода!
 „Я за зірку за Оксану
 „В пекло рад дістати!“
 Хильнув зразу... загуло щось
 Круг сумної хати..
 Зирк! а німець вузлуватий
 Вже й передо мною:
 „Оддай душу, каже, в пекло,
 „То й майну з тобою!“
 — „Добре, добре!“ Та на слові —
 Хіп! за хвіст рудого;
 Смикнувсь куций, хотів був
 Вшкварить за порога;
 Так я кажу: „Тривай лишень,
 „Не тікай одразу;
 „Вези мене до цариці,
 „Слухай мого казу!
 „А не то, тебе миттю
 „Охрещу й нагрію!“
 Сказав оце, та зненацька —
 Чортові на шию!

УСІ. Ну, тай славний наш Вакула,
 Хто такого й бачив?
 Не злякався навіть чорта,
 Взяв та й окульбачив!

ВАКУЛА. Ледве слово я промовив, —
 Пацюка не стало;
 Озирнувся — під ногами
 Вже й земля пропала!
 Летимо ми, тільки зорі
 Наді мною сяють,

Та на днищах часом відьми
Повуз нас минають!

УСІ. От, страху-то! Не при хаті
Нам єго згадати!

ВАКУЛА. Не до ляку: було треба
Міцно ся держати
Поки здумав: що я? де я? —
Уже під ногами,
Наче море розлилося,
Всяяне вогнями;
Поки ахнув, — провалились
Ми уже й крізь стелю!
Обернувся, аж стою я
У царській оселі...
Кругом барви, оксамити,
Срібло, золото, свічі;
В кінці хати чубатіі
Запорожці з Січи!
Я до гурту: „Пугу, пугу!
„Привітайте брата!“
А вони до мене здива:
— „Де ти взявсь у ката?“
Я хотів вже розказати
Ім про своє лихо...
А це — зразу у світлиці
Так зробилось тихо,
У труні мов; всі схилились
В землю головами...
Підвів очи, — аж цариця
Саме перед нами!
Пишна, горда, при клейнодах,
В золоті, в коралі...

УСІ. Тихо! тихо! От, цікаво...
Що-то буде далі?

(Тиснутся.)

ВАКУЛА. Наче пчоли, запорожці
Загули всі: „Мамо!
„Чим ми гнів твій заслужили?
„Змилуйся над нами!
„Ми кістками досвідчили,
„Що незрадні слуги.
„А тепер по чужій кривді
„Завдавш нам туги!“
— „Што вам нада?“ одмовляє.
„Я вже не сержуся!“
Я тоді їй — у ноги:
„Ти — наша матуся!
„За тебе молитись буду
„Богу я до віку:
„Подаруй моїй дівчині
„Свої черевики!“
Усміхнулась, зняла зараз
„На, каже та згадуй!“
А мене отті чубаті,
Знай, штовхають ззаду...
Я мерщій — за черевики,
Та до чорта з тиха
„Гей! винось мене ти звідси,
„А то буде лихо!“
Чорт порвався, мов скажений,
Аж сопе, сірома...
Не вспів люльки я смикнути,
Як уже і дома.
Біжу, дивлюсь чи не стріну
Свою ясну кралю?

ОКСАНА. Ох, собою! Я без тебе
 Пропадала з жалю!
 Ну, тепер уже до віку
 Тебе не покину;
 Чи простиш за ті жарти
 Ти свою дівчину?

ВАКУЛА. Ох, од щастя, чи й здолають
 Серце вдержать груди!
 Ти моя тепер цариця, —
 Най всі знають люде!

УСІ. Оттак наші! Нехай слава
 Лине аж до неба:
 Хоч на чорті, а здобудуть
 Таки чого треба!
 Ну, та й лицарь-же Вакула:
 Звеселив нас, брате!
 Оттепер уже нам можна
 Добре й погуляти!

(Входить Чуб).

ДЕ-ЯКІ. Чуб! Чуб!... Хазаїн!

ОКСАНА. Ох батько!

ВИХІД 5.

Т і - ж і Ч у б .

ЧУБ. *(удає з себе сердитого).*

Добрий вечір, люде добрі,
 Помагай вам Боже! *(До Вакули.)*
 Чи не рано перед миром
 Обявивсь, небоже?

Бо й мене ти чи питався —

Щось не памятаю!

ВАКУЛА (*змішався.*) Ні, я зроду не ламав ще
Нашого звичаю!

(*Кляняється низько.*)

Змилуйсь дядьку, та до мене

Серцем прихилися:

Сам до рук даюсь, — хочь вибий,

Тільки не гнівися;

Ви-ж жили з покійним батьком,

Як душа єдина:

Преложит-же гнів на милость

І для єго сина!

ЧУБ (*подумавши*). Ну, вже батька хіба ради,
Змилююєь на тебе...

ВАКУЛА. Каюсь щиро у всему я —

Сам не рад за себе...

Вволи-ж батьку, й мою волю...

ЧУБ. Ну, яку? Погляну...

ВАКУЛА. Оддай тату, ти за мене

Та свою Оксану!

ЧУБ. Гм! не знаю...

ПАРУБКИ І ДІВЧАТА.

Чого світа

Молодим, чого ім вязати,

Най зівють вони гніздечко

Коло цієї хати!

ЧУБ. Та чого ви загули всі?

Тра й дочки спитати,

Чи согласна?... Ну, Оксано,

Де ти заховалась?

ОКСАНА (*виступає дивлячись у землю.*)

Я?... нічого...

ЧУБ (*весело.*) Гм! ледащо!

А мене спиталась?

Ну, сама-ж ти під ковадло

Підставляєш руки:

А міні що? Аби було

Тішити онуки?

(*Молоді кланяються.*)

Коли-ж так, то щоб Вакули

Знов чортам не взяти;

Най на завтра йде з сватами, —

Тут его й звязати!

УСІ (*радісно*). От, спасибі тобі, дядьку,

На цім добрім слові!

ЧУБ. Ну, тепер-же — годі смутку:

Гуляйте здорові!

Гей! музиків, меду, пива, —

Я теер трахтую!

ВАКУЛА (*тихо до парубків*).

За два тижні — на весілля

Певно попрошу я!

(ОКСАНА з ОДАРКОЮ *наливають у кухлі меду і пива.*)

ЧУБ. Наливай-же, не скупись,

Моя дочко люба,

Щоб лилося через вінця, —

Най всі знають Чуба!

УСІ (*пють*). Щасти Боже у здорові

Пана-господаря!

Най красує і пишає

Молодая пара!

ЧУБ, ВАКУЛА і ОКСАНА.

Ой, спасибі-ж, вам, панове,
На ласкавім слові;
Дай-же Боже, щоб вік цілий
Були й ви здорові!

ЧУБ. Єх, заграла кров стареча —
Серце молодіє!

Та з такими козаками,
Хто не ошаліє!

(Виходить троїста музика)

УСІ. Гей! гуляй душа козача,
Киньмо на бік горем!
Грай, музико, а мід, вино,
Розливайся морем!

(Починається козак.)

ГРИЦЬКО. Ой, дівчата, не тужіть, не тужіть:
А нас, хлопців, пригорніть, пригорніть!

ОДАРКА *(виступаючи у танець.)*

А хто-ж із вас молодець, молодець,
Щоб зі мною у танець, у танець?
А я-ж єму на біду, на біду,
Брівоньками поведу, поведу!

ПАРУБКИ. Ой, дівчино, не у гнів, не у гнів, —
Нам нестрашно твоїх брів, твоїх брів!

ДІВЧАТА. Ох, козаче дарма крутишь свій вус,
Бо я тебе не боюсь не боюсь!

УСІ. Гей музико, швидче, шпарче заграй!
Ти душа наша козача погуляй!

(Починається спільний танець.)

Завіса.

К І Н Е Ц Ь.